

СВІТОВИЙ ДОСВІД становлення і розвитку дослідницьких університетів

Володимир Сацик

Кандидат економічних наук, доцент кафедри політичної економії факультетів управління і управління персоналом та маркетингу Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Лариса Антонюк

Директор Інституту вищої освіти ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», доктор економічних наук, професор

Наталія Василькова

Кандидат економічних наук, доцент кафедри маркетингу Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

На сучасному етапі розвитку світової цивілізації жодні наявні ресурси, у тому числі інформація, знання, не здатні забезпечити тривалі конкурентні переваги. Сьогодні на успіх у глобальній конкурентній боротьбі між окремими підприємствами, регіонами, країнами може розраховувати лише той, хто здатний створювати нові знання і на їх основі розробляти нові технології, нові продукти, постійно задаватись новими питаннями і винаходити нетрадиційні шляхи їх розв'язання. Визначальна роль у створенні «трикутника знань» (освіта — наукові дослідження — інновації) відводиться університетам, які мають бути каталізаторами інноваційних процесів і в кінцевому результаті — генераторами благ і добробуту. Університет як організація покликаний не лише передавати студентам знання, а й продукувати нові, і шляхом залучення студентів до перманентного наукового пошуку навчати їх критично аналізувати, самостійно, вільно, креативно мислити і діяти, самим формулювати та розв'язувати нові проблеми, розвиватись і навчатись протягом життя. Нині уряди багатьох країн приділяють посилену увагу саме науковій діяльності університетів і значно нарощують інвестиції в цю сферу.

Міжнародний досвід свідчить, що починаючи із середини ХХ ст. відбувається поєднання, взаємопроникнення понять «дослідницький університет» та «університет світового класу». Як відомо, концепція дослідницького університету ґрунтується на тісній інтеграції освіти і наукових досліджень у межах університетського закладу, включаючи використання досліджень у практиці навчання студентів. За сучасних умов інтенсивної розбудови національних ринків освітніх послуг та загострення конкурентної боротьби на міжнародних саме дослідницькі університети мають найбільш вагому підтримку з боку держави для здійснення високопродуктивної наукової й освітньої діяльності. Це підтверджується як існуючими науковими дослідженнями у цій сфері, так і наявними статистичними даними щодо фінансування сектору вищої освіти у високорозвинутих державах світу, пріоритетними об'єктами якого є саме університети дослідницького типу.

Дослідженню перспектив розвитку дослідницьких університетів світового рівня у ХХІ ст. при-

свячена колективна робота фахівців «Майбутнє дослідницького університету. Назустріч глобальним викликам XXI ст.», яка вийшла у світ під егідою Фондації імені Евінга Маріона Кауфмана (Німеччина) у 2008 р.¹ Автори дослідження, до яких належать президенти: Арізонського державного університету — Майкл М. Кроу, Університету Джорджа Мейсона — Алан Мертен, Мюнхенського університету — Вольфган Герман, Голова Ізраїльської економічної ради М. Трайтенберг та інші вчені й офіційні особи різних країн, всебічно дослідили тенденції і перспективи розбудови дослідницьких університетів різних країн світу. Зокрема, у роботі пропонується авторський погляд на пріоритети розвитку дослідницьких університетів у сучасну еру підприємництва, аналізуються ключові засади розбудови підприємницького та глобального університетів у США та Ізраїлі, досліджуються майбутні сценарії розвитку європейських університетських закладів, різноманітні й можливі варіанти їх інституціональної трансформації та значення для економічного розвитку країн загалом.

Дослідженню американських дослідницьких університетів присвячена робота й колишнього президента Массачусетського технологічного інституту Чарльза Веста «Американський дослідницький університет з часів II Світової війни до Мережевого суспільства» (2007 р.)². Учений у своїй праці показав сучасну роль американських дослідницьких університетів та вплив на них урядових інституцій США, особливості становлення та функціонування суспільного і приватного секторів вищої освіти. Цікавими і слухними є дослідження Ч. Веста щодо перспектив становлення глобальних метауніверситетів у сучасну еру Інтернету.

Вплив американських дослідницьких університетів на розвиток науки, техніки і технологій, а також інноваційну економіку США і всього світу важко переоцінити. У цих університетах здійснюється більшість доленосних наукових відкриттів, автори яких часто відзначаються Нобелівськими преміями, а університетські співробітники публікують результати фундаментальних досліджень у самому авторитетному науковому журналі «*Nature and Science*», а також у виданнях із найвищими індексами циту-

вання. Отже, дослідницькі університети стають рівноправними партнерами бізнесу в інтеграції науки, освіти, виробництва та виконують роль ключового суб'єкта національної інноваційної системи. В умовах, коли інноваційна економіка відкриває нові робочі місця для мільйонів фахівців вищої кваліфікації, університети світового класу володіють найбільшим потенціалом для їх підготовки, оскільки здатні поєднувати високу якість і масовість вищої освіти, забезпечувати своїх випускників унікальними ключовими компетенціями у тих чи інших сферах діяльності.

В освітніх системах Європи, Америки та Східної Азії термін «дослідницький університет» використовується для визначення лідируючих університетських закладів, а приналежність до цього статусу встановлюється згідно з чітко вибудованою системою критеріїв та показників. Однак процес формування мережі дослідницьких університетів має принципові відмінності. В американській освітній системі статус такого університету визначається на основі громадської експертизи і основним критерієм є обсяг фінансових коштів, отриманих на наукові дослідження на конкурсній основі.

Дослідницькі університети США відрізняє також висока частка зарубіжних викладачів — від 30 до 60 %. Ім'я того чи іншого університету роблять наукові «зірки», тому провідні навчальні заклади не шкодують грошей на запрошення кращих професорів світу. Шукати «зірок» треба не тільки серед викладачів, але й серед студентів. Тому обов'язковим вважається залучення іноземних студентів: їх частка зазвичай становить не менше 18 %. Крім того, бажано, щоб кількість докторантів перевищувала кількість студентів (наприклад у Стенфорді аспірантів 65 %). За співвідношенням студентів і викладачів необхідно витримувати пропорцію 6:1 (у звичайних університетах це співвідношення становить 12:1).

Отже, дослідницький університет представляє собою найсучаснішу форму інтеграції освіти і науки (навчального процесу та фундаментальних наукових досліджень), місією якого, або ключовим девізом, як було вперше обрентовано Вільгельмом фон Гумбольдтом у XIX сторіччі, є «відданість науці». Саме під таким гаслом у 1809 році В.Гумбольдтом в Берліні було засновано новий університет, який став прототипом класичного дослідницького університетського закладу. У меморандумі цього вузу ще у 1810 році були закріплені такі основні принципи дослідницького університету:

- єдність науки і викладання;
- свобода викладання;
- академічне самоврядування.

Цілоком закономірно, що в XIX ст. саме німецькі університети вважались найкращими,

¹ Schramm, Carl Jude, Crow, Michael, Merten, Alan G., Andersson, Thomas, Freimuth, Axel, Heitor, Manuel, Herrmann, Wolfgang, Oosterwijk, Jan Willem, Trajtenberg, Manuel, Wulf, William, Douglas, Dr. Frank L., Litan, Robert E. and Mitchell, Lesa, The Future of the Research University: Meeting the Global Challenges of the 21st Century (June 1, 2008). Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1352645>.

² Charles M. Vest: The American Research University from World War II to World Wide Web: Governments, the Private Sector, and the Emerging Meta-University University of California Press, Berkeley, 2007.

здобувати в них освіту приїздили студенти з усього світу, у тому числі зі США. Починаючи з кінця ХІХ ст. (особливо в першій половині ХХ ст.) американські університети, утілюючи також ідеї дослідницьких університетів, почали виходити у світові лідери.

Важливість дослідницьких університетів для країни загалом зумовлена такими чинниками:

— дослідницькі університети надають освіту майбутнім лідерам у процесі відкриттів та створення нових знань;

Таблиця 1

ТОП-20 НАЙКОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІШИХ УНІВЕРСИТЕТІВ СВІТУ

Світовий рейтинг	Шанхайський рейтинг світових університетів (Academic Ranking of World Universities 2011)		Британський рейтинг світових університетів (QS TOP Universities 2010)	
	Найменування закладу	Країна	Найменування закладу	Країна
1	Гарвардський університет	США	Кембриджський університет	Великобританія
2	Стенфордський університет	США	Гарвардський університет	США
3	Масачусетський інститут технологій	США	Йельський університет	США
4	Університет Каліфорнії, Берклі	США	Університетський Коледж Лондона	Великобританія
5	Кембриджський університет	Великобританія	Масачусетський технологічний інститут	США
6	Каліфорнійський технологічний інститут	США	Оксфордський університет	Великобританія
7	Прінстонський університет	США	Імперіальний коледж Лондона	Великобританія
8	Колумбійський університет	США	Чиказький університет	США
9	Чиказький університет	США	Каліфорнійський технологічний інститут	США
10	Оксфордський університет	Великобританія	Прінстонський університет	США
11	Йельський університет	США	Колумбійський університет	США
12	Університет Каліфорнії, Лос-Анджелес	США	Університет Пенсільванії	США
13	Корнельський університет	США	Стенфордський університет	США
14	Університет Пенсільванії	США	Університет Дьюка	США
15	Університет Каліфорнії, Сан-Дієго	США	Мічиганський університет	США
16	Вашингтонський університет	США	Корнельський університет	США
17	Університет Каліфорнії, Сан-Франциско	США	Університет Джона Хопкінса	США
18	Університет Джона Хопкінса	США	Швейцарський технологічний інститут	Швейцарія
19	Університет Вісконсін-Медісон	США	Університет МакГіл	Канада
20	Університетський коледж Лондона	Великобританія	Австралійський національний університет	Австралія

— дослідницькі університети використовують нові знання для вирішення важливих проблем суспільства;

— дослідницькі університети здійснюють суттєвий внесок у поліпшення якості життя населення;

— дослідницькі університети створюють нові ідеї та продукти, які можуть змінити світ.

На сьогодні найбільшого розвитку дослідницькі університети набули в США. Європейські держави відстають від Сполучених Штатів за їх розбудовою. Про це нещодавно ще раз зазначив ректор Віденського університету, президент Європейської асоціації університетів Г. Вінклер у своїй доповіді «Роль дослідницьких університетів», з якою він виступив у Празі 18 жовтня 2008 р. Дослідник аргументує, що провідні університети Європи можуть успішно конкурувати тільки з університетами США, котрі знаходяться лише в групі Топ-200 Шанхайського світового рейтингу кращих університетів світу, а також у групі Топ-500. Про це, зокрема, свідчить сучасна диспозиція університетів світового класу у відомих міжнародних університетських рейтингах. Так, у рейтингу 20-ти найконкурентоспроможніших університетів світу, який розроблений експертами «Academic Ranking of World Universities» (Центр університетів світового класу при Шанхайському університеті Цзяо Тун) та «QS TOP Universities» (Великобританія, Лондон), найвищі місця переважно займають американські та британські

навчальні заклади (табл. 1). Окрім американських і британських вузів, до Топ-20 увійшли по одному австралійський, канадський і швейцарський університети.

Досліджуючи розподіл двадцяти найконкурентоспроможніших університетів світу в галузевому розрізі за методикою Шанхайського Академічного рейтингу світових університетів, очевидними є переваги американських вищих навчальних закладів у всіх абсолютно сферах знань без винятку, зокрема, у математиці (14 американських університетів представлені у світовому галузевому рейтингу 20-ти найконкурентоспроможніших), фізиці (14), хімії (13), комп'ютерних науках (16), економіці та бізнесі (17) (табл. 2). Серед невеликої когорти представлених у цьому рейтингу європейських університетів світового класу виділяються лише п'ять французьких (у галузях математики, фізики, хімії), два швейцарських (фізика, хімія) та один німецький (хімія).

Як свідчать проведені нами дослідження, елітним дослідницьким університетам США притаманні такі риси:

селективність у доборі студентів і професорсько-викладацького складу (університети самостійно дуже ретельно відбирають собі студентів та професорів);

значний науковий потенціал щодо проведення власних досліджень (вони не передають ключові дослідження яким-небудь зовнішнім установам, а проводять їх власними силами);

Таблиця 2

РОЗПОДІЛ НАЙКОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІШИХ УНІВЕРСИТЕТІВ СВІТУ (ТОП-20) (ШАНХАЙСЬКИЙ АКАДЕМІЧНИЙ РЕЙТИНГ СВІТОВИХ УНІВЕРСИТЕТІВ-2011)

Країни	Науки					
	математика	фізика	хімія	комп'ютерні	економіка та бізнес	Усього
США	14	14	13	16	17	74
Великобританія	2	3	2	1	3	11
Франція	3	1	1	—	—	5
Японія	1	1	2	—	—	4
Ізраїль	—	—	—	2	—	2
Швейцарія	—	1	1	—	—	2
Канада	—	—	—	1	—	1
Німеччина	—	—	1	—	—	1

Джерела: Академічний рейтинг світових університетів. Інститут вищої освіти при Шанхайському університеті Цзяо Тун (<http://www.arwu.org>). Британський рейтинг світових університетів QS TOP Universities (<http://www.qs.com>).

повністю автономні в усіх кадрових і фінансових питаннях (незалежно від того, чи це державний чи приватний університет);

заможність (це означає, що, наприклад, такий університет, як Стенфорд, з його 12 тисячами студентів, має річний бюджет у 2,5 млрд дол. США).

За результатами порівняльного дослідження, німецькі елітні університети значно програють американським, оскільки:

вони не повною мірою ефективно відбирають студентів;

ключовими дослідженнями займаються позауніверситетські дослідницькі установи;

університети не є автономними;

університети меншою мірою заможні (наприклад, Вільний університет м. Берлін із 40 тисячами студентів має бюджет у 250 млн дол.; крім того, усі непрямі витрати на дослідження вони мають покривати самі, у той час як у США державне фінансування досліджень покриває непрямі витрати у розмірі 35—55 % від прямих).

На сьогодні існують різні підходи до класифікації дослідницьких університетів, з-поміж яких варто виділити підходи Фонду Карнегі (США), Асоціації дослідницьких університетів (США), Ліги дослідницьких університетів. Розглянемо окремо кожен з них.

Так, у сучасній класифікації Фонду Карнегі існує один критерій для виокремлення дослідницьких університетів — це «університети, що надають ступінь доктора», який включає вищі навчальні заклади, що присуджують не менше 20 докторських ступенів на рік. У цій групі виокремлюють три підгрупи дослідницьких університетів, залежно від рівня їх дослідницької активності:

— дослідницькі університети з дуже високим рівнем дослідницької активності;

— дослідницькі університети з високим рівнем дослідницької активності;

— докторські / дослідницькі університети.

Для вимірювання дослідницької активності університетів використовують такі індикатори: витрати на дослідження і розробки, кількість дослідницького персоналу (з науковими ступенями як штатного, так і позаштатного), кількість захищених докторських дисертацій у різних галузях, на основі яких розраховуються відповідні індекси.

Другий підхід до класифікації дослідницьких університетів представляє Асоціація дослідницьких університетів США (до якої входять 87 лідируючих у світі університетів, переважно американських, хоча присутні також 2 канадських і по одному — японський та італійський). Однією з головних характеристик дослідницьких університетів експерти вважають високу частку фінансування науки в бюджеті вузу. У таких навчальних

зкладах, як Гарвард і Масачусетський технологічний інститут, на наукову діяльність спрямовується близько 50 % бюджету університету. В основному це державні кошти, отримані на конкурсній основі.

Третій підхід представляє досить закрите співтовариство європейських дослідницьких університетів — Ліга дослідницьких університетів (приналежність до яких визначається колегіально членами Ліги; більшість із цих університетів — історично сформовані лідери європейської освіти). Основними принципами класифікації дослідницьких університетів, якими керуються учасники Ліги, є:

— інтеграція наукових досліджень та освітньої діяльності з широкого спектра напрямів;

— виконання наукових досліджень на світовому рівні, не менше ніж за трьома пріоритетними напрямками;

— підготовка докторів наук (PhD) за напрямами наукових досліджень світового рівня;

— підготовка фахівців за рахунок інтернаціоналізації навчання та досвіду проведення наукових досліджень.

Варто також зазначити, що відбір і прийом університетів у члени Ліги проводиться у два етапи. На першому аналізуються кількісні дані (розмір університету, кількість наукових співробітників, викладачів і студентів, обсяг наукових досліджень, кількість захищених докторських дисертацій, наукові публікації, національні та міжнародні премії та нагороди, які свідчать про видатні досягнення університету). На другому етапі здійснюється якісний аналіз діяльності університету та його вплив на процеси і результати в науці та освіті у світовому масштабі, тобто оцінюється глобальна конкурентоспроможність університету.

Значного поширення у світовій практиці набуло оцінювання міжнародних позицій дослідницьких університетів. Так, рейтингування дослідницьких університетів США здійснює Центр вимірювання досягнень університетів³. Цей рейтинг включає університети США, які мали обсяги федерального фінансування не менше ніж 40 млн дол. США. У щорічній доповіді Центру «Найкращі американські дослідницькі університети» (2010 р.) здійснюється аналіз і наводяться різні статистичні дані, корисні для розуміння продуктивності досліджень американських університетських закладів. У цьому зв'язку досить цікавим є той факт, що частка державних витрат на фінансування досліджень в університетах США коливається в межах від 37,1 до 93,3 % та була відносно сталою за останні роки. Це

³ The Center for Measuring University Performance (<http://mup.asu.edu>).

також свідчить про те, що певні університети значною мірою спираються на приватні джерела фінансування науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, а також самостійно вкладають кошти у цю сферу. Лідерами рейтингу станом на 2010 р. за різними категоріями стали: Колумбійський університет, Масачусетський технологічний інститут, Стенфордський університет, Університет Пенсильванії, Гарвардський університет, Йельський університет.

У Канаді перелік найкращих 50-ти дослідницьких університетів складається на основі їх загального доходу від спонсорованих досліджень (табл. 3). Для того щоб отримати більш збалансовану картину того, як науково-дослідні роботи виконуються університетами, у цьому рейтингу

враховуються як показники фінансових вкладень (обсяги фінансових ресурсів, що надходять від спонсорованих та власних досліджень), так і віддача від дослідницької роботи (загальна кількість публікацій, інтенсивність публікаційної активності та вплив, або суспільна вага публікацій).

Іспанська науково-дослідна група Сімаго, що спеціалізується на аналізі інформації, розвитку способів представлення та пошуку інформації за допомогою методів візуалізації, підготувала доповідь, що містить результати оцінки 2833 кращих світових науково-дослідних інститутів та організацій, а також їхній рейтинг за показником наукової продуктивності (табл. 4). Рейтинг містить показники, що описують інститути за такими параметрами, як загальна наукова продуктивність,

Таблиця 3

НАЙКРАЩІ КАНАДСЬКІ ДОСЛІДНИЦЬКІ УНІВЕРСИТЕТИ, 2010 Р.

Рейтингове місце	Університет	Доходи від спонсорованих досліджень, тис. дол.
1	Університет Торонто	\$ 858,182
2	Університет Британської Колумбії	\$ 524,569
3	Університет Альберти	\$ 507,613
4	Університет Монреаля	\$ 486,179
5	Університет МакГіл	\$ 432,118
6	Університет МакМастер	\$ 377,732
7	Університет Лавал	\$ 282,657
8	Університет Калгарі	\$ 264,358
9	Університет Західного Онтаріо	\$ 241,700
10	Університет Оттави	\$ 236,977

Джерело: Canada's Source of R&D Intelligence (<http://www.researchinfosource.com>).

Таблиця 4

РЕЙТИНГ НАЙПРОДУКТИВНІШИХ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ СВІТУ СІМАГО, 2010 Р.

Рейтинг	Університет	Країна	Сектор
1	Гарвардський університет	США	Вища освіта
2	Токійський університет	Японія	Вища освіта
3	Університет Торонто	Канада	Вища освіта
4	Університет Цінхуа	Китай	Вища освіта
5	Вашингтонський університет	США	Вища освіта

Джерело: SCImago Institutions Rankings (<http://www.scimagoir.com>).

міжнародне співробітництво, якість наукової продукції та ін.

Як показує досвід, для отримання студентами якісних освітніх послуг світового рівня дослідницьким університетам необхідно забезпечити:

— здійснення на перманентній основі власних фундаментальних досліджень та прикладних розробок світового рівня;

— пріоритетний розвиток сучасних напрямів науки, техніки і технологій, стратегічну орієнтацію на інноваційні сектори економіки;

— розбудову цілісної та високоефективної системи підготовки / перепідготовки наукових кадрів;

— широку диференціацію спеціальностей / спеціалізацій щодо підготовки фахівців з різних напрямів фундаментальних і прикладних наук (сфер діяльності);

— залучення на конкурсній основі високопрофесійних викладачів, професорів, в тому числі запрошення на тимчасову роботу (наприклад, для читання курсу лекцій) визнаних у тій чи іншій сфері фахівців світового класу;

— інформаційну відкритість університетського закладу, всебічну інтернаціоналізацію його освітньої та наукової діяльності;

— формування контингенту студентів на конкурсній основі, за принципами справедливості і прозорості;

— інтенсивну та якісну розбудову сучасної університетської інфраструктури (споруди і будівлі, відкритий доступ до електронних баз даних, найновіше обладнання тощо);

— ефективну модель фінансування навчальної та дослідницької діяльності.

Разом з тим національні дослідницькі університети утворюють винятковий національний ресурс з унікальними потужностями, зокрема:

— американські дослідницькі університети проводять більше половини усіх досліджень на національному рівні;

— експертні знання, що генеруються в дослідницьких університетах, застосовуються для розв'язання повсякденних проблем реального життя.

Сучасний університет має відповідати основним критеріям дослідницького, в якому викладачі та студенти в процесі передачі (трансферу) знань беруть спільну участь у науковій і проектній діяльності, тобто одержують і застосовують нові знання. Тож дослідницький університет — це університет, в якому забезпечуються:

— адміністративно-структурна, нормативно-правова, науково-методична, фінансово-економічна та матеріально-технічна єдність наукової й освітньої діяльності на основі інноваційних принципів організації і управління.

— адекватний до зовнішніх умов розвиток структури та інфраструктури інноваційної діяльності у сфері науки й освіти.

— виконання фундаментальних і прикладних досліджень та дослідно-конструкторських розробок за пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки, критичних технологій національного рівня;

— збалансованість і взаємозв'язок етапів фундаментальних і пошукових досліджень, прикладних розробок, затребуваність результатів НДДКР та їх упровадження у виробництво, кадрове забезпечення, маркетинговий та технічний супровід просування кінцевої продукції на ринок;

— прогнозування й активне формування у регіоні чи галузі ринків праці, освітніх послуг і наукомістких технологій з метою випереджального кадрового і науково-технічного забезпечення національної економіки та пріоритетних галузей промисловості;

— надання широкого спектра варіативних освітніх програм і послуг різних рівнів, форм і змісту, включаючи навчання шляхом участі студентів у дослідженнях і розробках;

— кооперація і реалізація наскрізних освітніх програм з профільними закладами освіти різних рівнів;

— глибока інтеграція науково-технічної, навчальної та інноваційної діяльності з профільними підприємствами промисловості й науковими організаціями;

— участь представників профільної промисловості, галузевої та академічної науки у колегіальних та експертно-аналітичних органах управління вузом;

— наявність довгострокових договірних відносин зі стратегічними партнерами вузу за основними науково-освітніми напрямками діяльності: цільова підготовка фахівців і кадрів вищої кваліфікації; виконання НДДКР та подальше їх супроводження на підприємстві, включаючи випереджальну підготовку кадрів для освоєння нових зразків виробів або нових технологій; створення спільних структур науково-освітнього або інноваційного профілю; матеріально-технічна підтримка наукового та навчального процесів;

— захист прав на об'єкти інтелектуальної власності у сфері науки і освіти, їх комерційно вигідне використання для всіх учасників наукової, освітньої та інноваційної діяльності.

Отже, дослідницький університет — це інноваційний пул з глибокою інтеграцією і розвинутою інфраструктурою наукової, освітньої та інноваційної діяльності, що забезпечує сталий розвиток, якість і затребуваність вищої професійної освіти та наукових досліджень на основі отримання, застосування і комерціалізації нових наукових знань. Також сучасний дослідницький університет — це ключовий суб'єкт національної інноваційної системи, який має високу самостійність. Дослідницькі університе-

ти вже давно стали рівноправними партнерами бізнесу в інтеграції науки, освіти, виробництва, а інколи виконують у регіонах роль провідного, основного інтегратора. Дослідницький університет відрізняється від університету відносною важливістю, яку він надає створенню нових знань. Дослідженням і підготовці магістрів та докторів наук приділяється не менша вага, ніж підготовці бакалаврів, однак перевага в дослідженнях є однією із загальноприйнятих цілей. Саме тому надважлива роль у забезпеченні цих та інших цілей надається дослідницькій стратегії університету, значення якої особливо актуалізується в сучасних умовах глобальної фінансово-економічної кризи.

У цьому контексті доречно навести висловлення президента Гарвардського університету Дрю Гілпін Фауст, викладене у звіті Гарвардського університету про його результати діяльності за 2009 фінансовий рік: «криза на ринках та економічний спад зробили цей рік виключно складним з фінансового погляду для всіх ВНЗ. В університеті були зроблені важливі кроки у зв'язку з необхідністю переорієнтації витрат університету та зміни структури капіталу. Були значно скорочені операційні бюджети в навчальних закладах і в центральному апараті. Ці скорочення бюджету тягнуть за собою значні заходи щодо контролю витрат на персонал, які становлять близько половини витрат університету. Однак, незважаючи на фінансові проблеми, продовжуються наукові дослідження за ключовими напрямками, 70 працівників отримали підвищення у посадах, студенти продовжують отримувати фінансову допомогу, запроваджено нову програму докторського рівня у сфері загальної освіти тощо. У цьому році рекордна кількість студентів проходила закордонне стажування»⁴.

Роберт Зіммер, президент Чиказького університету, у річному звіті-2009 визначив такі сучасні пріоритети розвитку закладу. «Ми відзначаємося якістю наших видатних викладачів, студентів і співробітників. Як наш університет, так і інші інститути, стикнулися з економічними потрясіннями в минулому році. Перед нами стало важке питання щодо ресурсів та позиціонування університету як з точки зору програм, так і фінансів, з наслідками, що відчуватимуться в далекому майбутньому. Ці виклики були зустрінуті з чіткими пріоритетами: залучення й утримання талантів, а також підтримка роботи освітнього співтовариства. Я радий повідомити, що в Чиказькому університеті, у результаті роботи проректорів, деканів, віце-президентів, викладачів і співробітників, ми вийшли з кризи зі

здатністю і наміром інвестувати кошти в програми університету»⁵.

У Стратегічному плані «Дослідницька візія розвитку Оксфордського університету на 2009—2013 рр.» основна увага приділяється науковим дослідженням з усього спектра наук (медицини, соціальних і гуманітарних наук), включаючи підтримку досліджень зі стратегічно важливих напрямів. Широкий діапазон і високий статус основних навчальних дисциплін в університеті являє собою сприятливу платформу для подальшого розвитку міждисциплінарних науково-дослідних ініціатив закладу. Основною метою університету є отримання максимальної вигоди від досліджень шляхом генерування фундаментальних знань, їх оперативна комерціалізація та внесення вагомого вкладу в економічне зростання країни, забезпечення соціальної згуртованості, культурного розвитку і загалом підвищення високої якості життя населення країни.

Ключовими напрямками дослідницької стратегії Оксфордського університету є:

- збереження та залучення дослідників найвищого рівня і з найбільшим потенціалом;
- залучення найкращих студентів для досліджень як на національному, так і міжнародному рівнях;
- забезпечення сприятливих умов для досліджень, за яких учені, на кожному етапі своєї кар'єри, можуть підвищувати свій матеріальний добробут і фаховий рівень;
- заохочення співробітництва на регіональному, національному та міжнародному рівнях та ефективне партнерство з науково-дослідними установами, різними суб'єктами фінансування (спонсорами і меценатами);
- забезпечення комерціалізації результатів дослідницької діяльності університету;
- надання академічних та адміністративних послуг і засобів, необхідних для сприяння пріоритетним дослідженням і трансферу знань⁶.

У Дослідницькій стратегії Університету Уорік, який займає 4-е місце в галузі наукових досліджень у Великій Британії, зазначається, що Уорік має високі амбіції щодо своїх досліджень: «Ми постійно прагнемо до високої, міжнародно визнаної якості в наших дослідженнях, — зазначається у ключових документах університету — ... Наша стратегія ґрунтується на значних змінах у власній здатності проводити захоплюючі, лідируючі у світі, інноваційні дослідження, які були досягнуті в останні роки. Наше бачення майбутнього буде підкріплене суттєвими цільовими інвестиціями з метою розроблення:

⁴ Harvard University. Office of the President (www.president.harvard.edu).

⁵ The University of Chicago. Office of the President (www.president.uchicago.edu)

⁶ Research vision and strategy. University of Oxford (www.ox.ac.uk).

міждисциплінарної науково-дослідницької діяльності у стратегічно важливих і нових сферах, як центрів передового досвіду в галузі наукових досліджень, підготовки кадрів і підготовки докторів наук та діяльності з передачі знань;

сучасного обладнання для досліджень, інфраструктури і допоміжних послуг;

захоплюючих і стимулюючих умов для залучення та розвитку кращих дослідників і студентів до роботи із зацікавленими спільнотами з усіх секторів та всіх куточків земної кулі;

тісних зв'язків і активної співпраці з ключовими партнерами, спонсорами досліджень, бізнесом і промисловістю, політиками, спільнотами користувачів і підприємців;

розширеного профілю досліджень шляхом співробітництва та налагодження партнерських зв'язків університету з іншими закладами у Великобританії, Європі та у світі;

більшої обізнаності та дискусій з ключових питань, з якими стикається суспільство, що впливають з передових досліджень, а також необхідності розв'язання світових проблем довгострокового стратегічного значення.

Уорік продовжує впроваджувати інновації, відкриваючи нові моделі співробітництва та ділових контактів з організаціями-партнерами. Ми маємо намір підтримувати стійке фінансове управління нашої дослідницької діяльності та передачі знань, щоб забезпечити їх стійкість, але зі спритністю, необхідною для розроблення та

реагування на нові можливості для розширення кордонів пізнання і розуміння»⁷.

Дослідницька стратегія Університету Сассекс (Велика Британія) та його стратегічний план «Створюючи майбутнє» ґрунтуються на амбіційному баченні майбутнього розвитку досліджень університету до 2015 року та спрямовані на подальшу перспективу. Стратегія націлена на розбудову міжнародної популярності Університету Сассекс, як центру інтенсивних досліджень, творчого мислення, навчання і відкриттів, у якому процвітатимуть висока кваліфікація та інновації і кожній людині пропонуватиметься внести свій довгостроковий вклад. Стратегія передбачає:

— постачання університетом рішень для розв'язання складних реальних проблем на основі міждисциплінарного підходу;

— залучення провідних світових дослідників, які розвиватимуть існуючі сильні сторони Університету Сассекс і нові напрями інтелектуальних запитів;

— стимулювання наявного персоналу для повної реалізації свого потенціалу в галузі досліджень;

— розвиток наукового потенціалу і результативності аспірантів, наукових досліджень, у тому числі шляхом розвитку докторантської школи;

— розширення фінансових потоків для досліджень університету, а також практичне застосування результатів наукових досліджень;

— розроблення довгострокового плану досліджень і вдосконалення загальної політики університету⁸.

⁷ Research Strategy. The University of Warwick (www.warwick.ac.uk)

⁸ Research Strategy. The University of Sussex (www.sussex.ac.uk)